

методики аудита расходов предприятий. Обоснованы принципы формирования результатов аудита в письменном отчете по результатам аудиторской проверки и порядок составления аудиторского заключения по результатам аудита расходов предприятия.

H. Shelcovnicova, J. Pouzacova

Feature of estimation of risk, assembly of proofs and implementation of procedures during the audit of charges

In article the author approach is reflected to estimation of public accountant risk, a complete list is outlined of sources of public accountant proofs and procedure of their receipt, that make a basis of general method of audit of charges of enterprises. Grounded principles of forming of results of audit in the writing report on results public accountant verification and order of drafting of public accountant conclusion as a result of audit of charges of enterprise.

Одержано 27.11.09

УДК 336.123

В.О. Шпильова

Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу

Сутність, типологія регіонів та особливості управління регіональним розвитком в умовах глобалізації

Дана стаття присвячена дослідженню і обґрунтуванню теоретичних підходів до визначення сутності і змісту поняття «регіон». Автором визначено, що найбільш раціональною в сучасних умовах господарювання є точка зору, яка визначає регіон як багатофункціональну і багатоаспектну систему, що саморозвивається, суб'єктно-об'єктна сутність якої дозволяє розглядати регіон в різних парадигмах: регіон – соціум, регіон – квазідержавна, регіон – квазікорпорація і регіон – в системі ринкових відносин. Обґрунтовано необхідність врахування регіональної специфіки у процесі управління соціально-економічним розвитком регіону.

регіони, конкуренція, інвестиції, ресурси, типологія регіонів

Інтеграція України в світову економічну спільноту супроводжується як появою додаткових зовнішніх джерел економічного розвитку, так і формуванням нових загроз. У сучасних умовах регіони не захищені від негативних наслідків міжнародної конкуренції і вимушені в значній мірі враховувати тенденції світової економіки, можливості загострення міжрегіональної і міжнародної конкуренції за залучення інвестицій і розміщення виробництв на своїй території. Ця обставина актуалізує необхідність розробки стратегій регіонального розвитку на основі нових технологій регіонального управління, виходячи з наявних в кожному регіоні конкурентних переваг, що відображають його специфіку та враховують основні тенденції і проблеми світового розвитку.

Теоретичні та прикладні аспекти комплексної проблеми управління регіональним розвитком знайшли відображення в численних працях провідних науковців-сучасників. Дослідженню сутності, типології та видової класифікації регіонів та особливостям їх розвитку на теренах України приділили значну увагу С. І. Бандур,

М. П. Бутко, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, М. І. Долішній, С. І. Дорогунцов, Т. М. Качала, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко, М. І. Фашевський, Л.Г. Чернюк та інші.

Метою даної роботи є визначення сутності, змістовних ознак та типології регіонів на основі теоретичного переосмислення теоретичних парадигм.

Для коректного розуміння особливостей проблематики регіонального розвитку в сучасних умовах визначимо методологічний зміст поняття «регіон». Для цього розглянемо дескриптивне визначення і конкретизуємо поняття «регіон» в контексті не тільки регіонального розвитку, але і соціально-економічного розвитку системи національної економіки в сучасних умовах. У науковій літературі немає єдиного чіткого визначення даного поняття, що є однією з причин різноманіття напрямів і методологічних концепцій у вітчизняних і зарубіжних регіональних дослідженнях.

Початковим поняттям даної області знань є «територія» як обмежений земельний простір, який разом з акваторією і аероторією складає «геоторію» [1, С.50-51]. Територія є передумовою специфічних форм проживання і життєдіяльності людей, але формування середовища завжди виступає як результат взаємодії території і цілеспрямованої діяльності населення. Здійснення економічної діяльності фізичних та юридичних осіб дозволяє розглядати територію як частину геоторії, як економічний простір (рис. 1) [2, С.16-30].

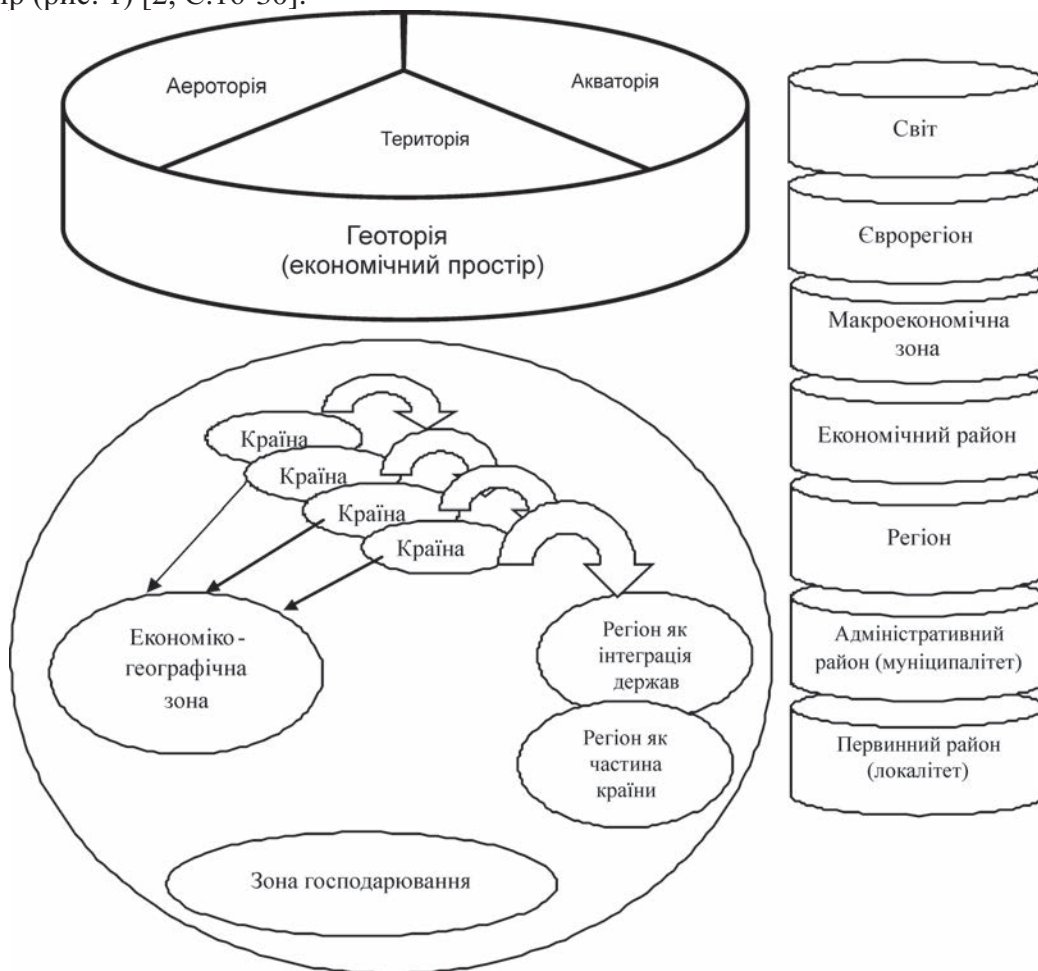

Рисунок 1 – Понятійно-термінологічна сутність системи регіонів

В такому контексті для економічного розвитку дійсно важливе природне середовище як природна основа (базис) існування суспільства і розвитку виробництва. Це означає, що основними характеристиками регіону є природні умови: клімат, географічний ландшафт, біоресурси, корисні копалини, що різняться залежно від

розташування території. Клімат розрізняється за ступенем суворості, вологості, циклічності коливань тощо, природні ресурси – масштабами запасів, їх доступністю і якістю. Основні характеристики географічного ландшафту (річки, гори, рівнини, вихід до морів і океанів) створюють передумови для розвитку транспортної інфраструктури. Таким чином, з одного боку, природне середовище впливає на потреби людей, а з іншого – обмежує можливі способи їх задоволення. Для України характерні території з контрастними умовами господарювання і життєзабезпечення населення з нерівномірним розподілом природних ресурсів. Це означає, що і підходи, і інструменти управління, що використовуються в регіонах, будуть різними.

В той же час регіон є не виключно географічною категорією, тобто не можна ототожнювати поняття «регіон» і «територія». Територіальна складова є істотною для будь-якого регіону, оскільки є основою як його формування, так й існування. Будь-який регіон є територією, однак однієї територіальної компоненти недостатньо для того, щоб назвати територію регіоном. Необхідною передумовою формування регіону на певній території є наявність специфіки економічного, етнографічного, конфесійного, соціально-культурного складу. Масштабність діяльності і неоднорідність (за безліччю різних ознак) обумовлюють необхідність розчленування території як економічного простору на частини – райони, регіони, зони. Ми позділяємо точку зору А. Г. Гранберга про те, що поняття «регіон» є типологічним і передбачає його конкретизацію і змістовну інтерпретацію при виділенні певних типів регіонів [3, С.83].

З позицій типології регіони можуть бути розглянуті і згруповані на основі різних концепцій (парадигм) – як територія, як соціальна конструкція, як економічний агент і, нарешті, як суб'єкт конкурентної взаємодії.

В законодавстві України родове поняття «регіон» використовується, перш за все, для позначення національно-територіальних (Автономна Республіка Крим) і адміністративно-територіальних (область, міста Київ і Севастополь) одиниць. Регіони як адміністративно-територіальні одиниці за метою розподілу поділяються за ознаками правового статусу, адміністративно-правової і адміністративно-управлінської ознаках, а також за суміжністю території.

Більшість дослідників розглядають регіон як об'єкт або частини простору, в межах якого розміщені або через який переміщуються природні і матеріально-речові ресурси і чинники виробництва. Таке трактування регіону характерне для виробничо-технологічної парадигми, згідно якої розвиток суспільства відбувається за допомогою розвитку матеріально-технічного середовища як сукупності створених працею технологій виробництва і технологічних комплексів, що забезпечують проживання населення в даних природних умовах. Саме пасивна роль регіону зумовила наявність безлічі підстав для їх класифікацій. Не заглиблюючись в характеристики типологічних ознак регіонів, що лежать в основі їх численних класифікацій, звернемо увагу лише на найбільш значущі.

Зазначимо, що регіон – це не лише територія для розміщення продуктивних сил, але і місце реалізації виробничих відносин. У радянській літературі стійким словосполученням було поняття «територіально-виробничий комплекс». В умовах планово-регульованої економіки це було виправдано. Саме центральні органи влади приймали рішення про розміщення виробництв, про примусову міграцію тощо. Сучасні підходи до регіоналізації передбачають розподіл прав, повноважень та відповідальності з управління регіоном між центральними органами влади і регіональними, оскільки саме останні, формують інституційне середовище для розвитку бізнесу і економіки регіону та умови для проживання людей.

Використання системного підходу дозволяє стверджувати, що в процесі формування і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіон слід

розглядати як соціально-економічну підсистему національної економіки, що включає, перш за все, взаємовідносини в системі «населення – бізнес – влада», а також сукупність різних елементів системи регіонального відтворення, що створюють його інфраструктуру. У ній можна виділити такі види – виробничу, фінансову, соціальну та ін., в рамках яких елементи регіональної відтворювальної системи знаходяться в безперервній взаємодії. Дія зовнішнього середовища на регіон, з одного боку, і складна система міжелементних взаємозв'язків, з іншого, обумовлюють постійний рух системи регіонального розвитку. Сам характер взаємозв'язків між елементами визначається межами того соціально-економічного простору, в яких відбувається їх розвиток, – ресурсами, виробничими можливостями, структурою виробництва і споживання, міжрегіональними зв'язками, впливом держави тощо. Отже, дія на процеси регіонального розвитку – це дія на розвиток відносин між його елементами, на взаємозв'язки між ними (рис. 2).

Рисунок 2 – Регіон як складна підсистема системи національної економіки

Регіон має свої пріоритетні напрями дії, що визначаються специфікою його соціально-економічного простору. В той же час регіон є структурним елементом в системі національної і глобальної економіки, є об'єктом дії на структурні перетворення та виступає як суб'єкт макроекономічних реформ. Його суб'єктивна роль тут реалізується через систему міжрегіональних взаємозв'язків і взаємодії з державою, іншими регіонами України та державами. Цю об'єктно-суб'єктну сутність регіону також необхідно враховувати при формуванні стратегії регіонального розвитку.

Як показано на рис. 3, суб'єктне представлення регіону дозволяє розглянути його активність при виконанні двох ролей – як квазідержави і як квазіфірми (квазікорпорації). В економічній теорії регіон імпліцитно відіграє роль квазідержави, в якій органи управління регіону створюють умови для комфортного проживання населення, відповідають за надання суспільних благ жителям регіону [4, С.5]. Сутність моделі регіону як квазіфірми (квазікорпорації) полягає в застосуванні до регіону підходів і характеристик фірми, а також її поведінки (виробництво суспільних благ, формування сприятливого середовища, залучення, формування і ефективне використання ресурсів).

Традиційний для України підхід до регіону як території для розміщення продуктивних сил втілювався в політиці, що визначається зверху, яка до недавнього часу формулювалася як соціально-орієнтована політика вирівнювання регіонів.

Саме у парадигмі регіону як квазікорпорації закладена ідея глобальної конкуренції і пошуку внутрішніх сил розвитку регіону, ідея переходу від пасивних заходів підтримки до створення активних стратегій, розробки і розвитку конкурентних переваг регіону.

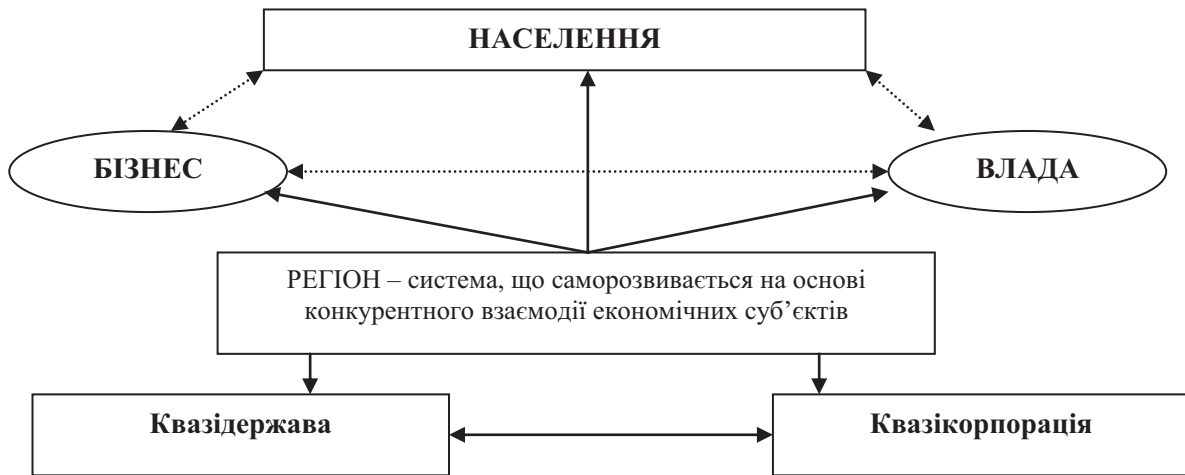

Рисунок 3 – Регіон як сукупність і взаємозв'язок елементів системи регіонального відтворення

Розвиток регіону як елементу системи державного регулювання багато в чому зумовлюється державою, але в умовах обмежень, що диктуються зверху, регіони із зіставним потенціалом розвитку мають різні результати і динаміку розвитку. Кожен регіон, як і бізнес, проходить шлях від конкуренції за ресурси і інвестиції до конкуренції в області стратегій і компетенцій, виступаючи при цьому в ролі і квазідержави, і квазіфірми.

У регіонах, де істотну роль в економіці відіграють добувні галузі, постає питання про вибір пріоритетів в стратегії розвитку: або залишатися на позиції сировинної орієнтації, або шукати ключові точки зростання, що дозволяють на певному етапі, використовуючи наявні ресурси, вийти на новий якісніший рівень розвитку. І тут, на наш погляд, при формуванні стратегії розвитку регіону значущим є визначення його типології.

В західній науковій думці найбільш поширеним є підхід до типології регіонів, який використовується у країнах Євросоюзу: регіони-виробничі майданчики; регіони-джерела збільшення прибутку; регіони-центри знань. В Україні ж типологія регіонів здійснюється залежно від співвідношення двох ключових чинників – щільність населення і ВВП на душу населення. Використання даних індикаторів у якості критеріїв типологій регіонів дозволяє пов'язати основи регіональної конкурентоспроможності з географічним аспектом. Щільність населення – просторовий чинник, пов'язаний з ймовірністю виникнення урбаністичних економік. Валовий внутрішній продукт на душу населення – індикатор, що відображає економічний потенціал розвитку регіону.

У традиційному ракурсі регіон розглядається як система, де у якості об'єкту управління виступають «природа – населення – господарство», а суб'єктами є органи влади і управління. Ми вважаємо, що в сучасних умовах регіон доцільно розглядати як систему, що саморозвивається, в єдності «населення – бізнес – влада» (див. рис. 3). Це суб'єктивно-об'єктивна система, що саморозвивається, і не вимагає управління ззовні, а лише враховує зовнішні чинники, з одного боку, як обмеження (у вигляді, перш за все, українського і міжнародного законодавства), а з іншого – як стимул і орієнтир майбутнього розвитку, наприклад, з позицій появи нових технологій, нових ринків та ін.

Слід відзначити, що системна і складно-структурна сутність процесу регіонального відтворення породжує суперечність розвитку економіки регіону, взаємопов'язаний і багатоцільовий характер стратегічної дії на неї. Важливість досліджень проблеми становлення стратегічного регулювання відтворення в регіоні

полягає в необхідності регулювання суперечностей регіонального рівня реформ, надання цьому процесу планованості, а його результатам – можливості прогнозування.

Таким чином, аналіз різних концептуальних підходів і експлікація поняття «регіон» дозволили переосмислити його змістовну сутність як багатофункціональної і багатоаспектної системи, що саморозвивається, суб'єктно-об'єктна сутність якої дозволяє розглядати регіон в різних парадигмах: регіон – соціум, регіон – квазідержавна, регіон – квазікорпорація і регіон – в системі ринкових відносин. Виходячи з поелементної структури регіону як системи, що включає екологічну, економічну і соціальну, а також просторову, політичну, духовну підсистеми, обґрунтовано, що розвиток регіону повинен бути економічно ефективним, соціально орієнтованим, екологічно раціональним, комфортним для людини і бізнесу.

Список літератури

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география. – М.: Мысль. 1983. – 457с.
2. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. – М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. – 578с.
3. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики: Учебник для вузов. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 478с.
4. Лексин И.В. Территориальное устройство государства: Попытка реализации системной методологии анализа // Российский экономический журнал. – 2003. – № 1. – С.3-9
5. Чернишов А.П. Стратегія розвитку регіону: Структурний аспект. – Новосибирск, 2000. – 478с.
6. Барский А., Данков А., Миколин М. Фінансова база місцевого сомоуправління // Питання економіки. – 1999. – № 3. – С.34-38.

В. Шпильова

Сутність, типологія регіонів та особливості управління регіональним розвитком в умовах глобалізації

Данная статья посвящена исследованию и обоснованию теоретических подходов к определению сущности и содержания понятия «регион». Автором определено, что наиболее рациональной в современных условиях ведения хозяйства является точка зрения, которая определяет регион как многофункциональную и многоаспектную систему, которая саморазвивается, субъектно-объектная сущность которой позволяет рассматривать регион в разных парадигмах: регион – социум, регион – квазигосударство, регион – квазикорпорация и регион – в системе рыночных отношений. Обосновано необходимость учета региональной специфики в процессе управления социально-экономическим развитием региона.

V. Shpileva

Essence, typology of regions and feature of management regional development in the conditions of globalization

This article is devoted research and ground of the theoretical going near determination of essence and maintenance of concept «region». By an author certainly, that most rational in the modern terms of manage is a point of view, which determines a region as multifunction and multidimensional system, subject-objective essence of which allows to examine a region in different paradigms: a region is socium, a region is the kvazigosudarstvo, a region is a kvazikorporaciya and – in the system of market relations. Grounded necessity of account of regional specific in the process of management socio-economic development of region.

Одержано 23.11.09